

TERROR

– att orsaka ängslan

omgivning
grupp
symbolsystem
plausibilitetsstruktur
socialisation
socialisationsagenter
modeller
internalisering
roller
attityder
identitet

INLEDNING

1. TERRERE – definition, historia, bakgrund

- 1.1. Definition av terrorism
- 1.2. Terrorismens historia
- 1.3. Sociologiska bakgrundsfaktorer
- 1.4. Psykologiska bakgrundsfaktorer
- 1.5. Värderingsövningar

2. RELIGION OCH TERRORISM

- 2.1. Religiös terrorism
- 2.2. Terrorism i olika religioner
- 2.3. Den kristna traditionen
- 2.4. Värderingsövningar

3. FÖRDJUPADE TEXTER

- 3.1. Principer för ickevåld
- 3.2. Sektens psykologi

4. LITTERATURLISTA

Redaktör:	FM Joachim Dolke
Referensgrupp:	TD Mårten Björkgren PK Sonja Franzén Professor Nils G. Holm FM Barbro Holmgren TD Maria Leppäkari TD Svante Lundgren Teol.stud. Malin Svahnström
Lay-out	redaktör Gunilla Lindvik
	Stiftsrådet i Borgå stift, 2003

Inledning

Dagligen konfronteras vi med nyhetsinslag om terrorism. Massmedia ger dock en fragmentarisk bild av fenomenet och rädslan för terrorister hos allmänheten ökar vilket bidrar till att frågor om terrorism väcks hos den enskilde. I massmedia kan man stöta på uppfattningen att religion automatiskt leder till våld, vilket är förenklat att påstå. Genom fakta som presenteras i denna lärarhandledning vill vi underlätta diskussion kring dylika påståenden.

Syftet med denna lärarhandledning är att utgående från frågor, med efterföljande faktatexter, uppmuntra till diskussion om terrorism i klassrummet. Varje kapitel avslutas med förslag på värderingsövningar anknutna till texten. Lärarhandledningen är utformad för att underlätta och ge idéer, diskussionsunderlag, övningar för två eller tre lektioner och litteraturtips om det komplexa ämnet terrorism. Att ha en differentierad bild av terrorism kan underlätta förståelsen av fenomenet och därmed förhoppningsvis även lindra rädslan hos den enskilde. Presentationen är inte lösningsinriktad, utan snarare eftersträvas en förståelse för människan bakom terroristbeteckningen.

En av svårigheterna med att beskriva fenomenet terrorism är objektiviteten. En beskrivning av terrorism blir lätt subjektiv emedan beskrivningen långt beror på ur vems perspektiv man ser. Meningen är naturligtvis att undvika svartmålande av någon grupp, så om Ni har flera adekvata exempel och statistik kan dessa gott och väl användas.

I första delen beskrivs grunderna för människan som **social** och **psykisk** varelse. Terrorister uppstår inte ur tomma intet utan kan snarare anses vara ett symptom istället för orsak. Genom att sätta in människan (terroristen) i sin rätta kontext kan en mer nyanserad och beskrivande bild ges. I anslutning till bakgrundsfaktorer kommer en redogörelse för Robert Liftons syn på totalitära grupper.

I andra delen presenteras religion och terrorism. Trots att man år 1995 fann 26 religiösa organisationer bland de 56 farligaste listade terroristorganisationerna bör det understrykas att religion inte automatiskt leder till våld. Vad kan de våldsamma dragen inom religioner bero på? Fundamentalism, som förekommer i de flesta religioner, och terrorism förknippas ofta med varandra. Vad skiljer religiös och politisk terrorism? En kort presentation av ett kristet förhållningssätt gentemot våldsdåd ges.

Fördjupade texter utgör en förklaring av Thomas Mertons ickevåldsprinciper och en beskrivning av de psykologiska mekanismerna bakom slutna, sekteristiska grupper.

Denna lärarhandledning kan användas som grundmaterial i flera undervisningsämnen t.ex. religion, historia, filosofi, psykologi, modersmål.

1. TERRERE – DEFINITION, HISTORIA, BAKGRUND

Diskussionsförslag:

- Definiera terrorism
- Hur ser en terrorist ut?
- Vilka områden påverkas av terrorism?
- Nämn ett terrordåd. Beskriv angriparnas och de drabbades syn på orsak

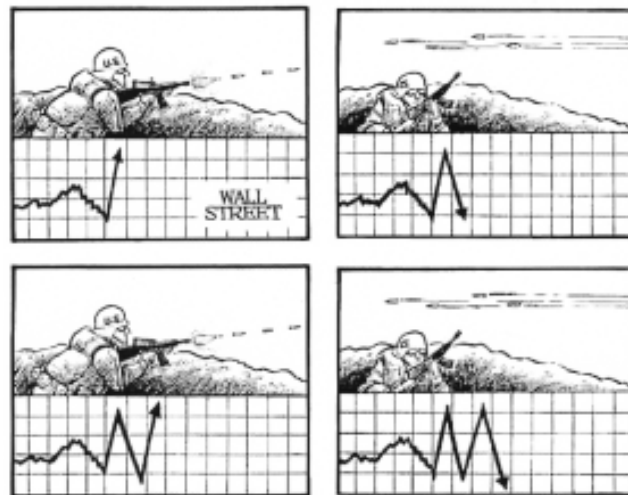

Illustration: Michael Ochs

Time Magazine, 29.3.2003

1.1. Definition av terrorism

Det finns ingen enkel definition av terrorism. Orsakerna härtill är legio. Kofi Annan, generalsekreterare i FN, uttryckte hösten 2001 "den enes 'terrorist' kan mycket väl vara den andres 'frihetskämpe'" (Kumm 2002: 24).

Ordet terrorism kommer från latinets *terrere*, att orsaka ängslan. Sålunda blir rensens, rädslan hos allmänheten, på terrordådet en del av själva termen. Den amerikanska professorn i sociologi, Mark Juergensmeyer, menar att terrorism utan skräckslagna vittnen är lika poänglöst som ett skådespel utan publik. Om terrorism ses som ängslan på makroplan, kan man dra paralleller till fenomenet på mikroplanet såsom mobbning, utfrysning eller andra metoder vars syfte är att ta bort livslusten hos andra i omgivningen. Juergensmeyer menar att man aldrig bör se terrorism som ett enskilt fenomen, som uppstår utan orsak. I bekämpningen av terrorism är det nödvändigt att undersöka *orsakerna* bakom protesten. Usama bin Laden, som misstänks ligga bakom flertalet terrordåd, har kommenterat sina terrordåd med att de bara var svar på ett pågående krig (Juergensmeyer, 2001). Terroraktioner ses ofta (av dem som utför aktionerna) som självförsvar mot angripare. Ett våldsdåd mot en grupp kan ibland tolkas som ett angrepp mot hela nationen (t.ex. 11.9 2001).

Enligt Nationalencyklopedin skiljer man definitionsmässigt på *stats-*, *nationell* och *internationell* terrorism. Skillnaden mellan dessa olika former av terrorism är terroristorganisationernas *mål* och *motiv*. Motiven bakom terrorhandlingar kan ses som protester mot olika uppfattade orättvisor i samhället. Således kan motiven sägas vara dels symboliska och dels konkreta för att uppnå t.ex. sociala, politiska, religiösa förändringar i samhället.

Enligt EU och Europarådet (1999) är definitionen på ett terrordåd:

"varje brott som begås av en individ eller grupp som tar till våld eller hotar att använda våld mot ett land, dess institutioner, dess befolkning i allmänhet eller konkreta personer, med separatistiska önsknings, extremistiska ideologier eller religiös fanatism som bevekelsegrund eller med inspiration av irrationella och subjektiva motiv i syfte att skapa ett terrorklimat för statliga myndigheter, särskilda personer eller samhällsgrupper eller den allmänna befolkningen" (Europaparlamentet: 2001/2016 [INI]).

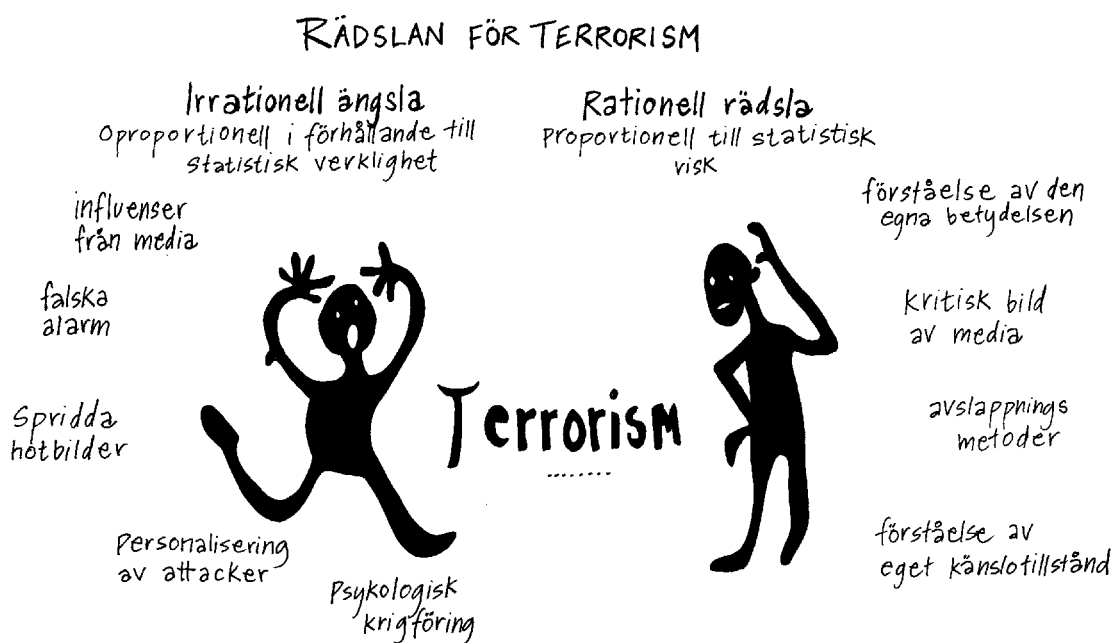
En annan definitionsvariant av terrorism är gjord av Alex Schmid och Albert Jongman:

"Terrorism is an anxiety-inspiring method of repeated violent action, employed by (semi-) clandestine individual, group, or state actors, for idiosyncratic, criminal, or political reasons, whereby – in contrast to assassination – the direct targets of violence are not the main targets. The immediate human victims of violence are generally chosen randomly (targets of opportunity) or selectively (representative or symbolic targets) from a target population, and serve as a message generators. Threat and violence-based communication processes between terrorist (organization), (imperiled) victims, and the main targets are

used to manipulate the main target (audience(s)), turning in into a target of terror, a target of demands, or a target of attention, depending on whether intimidation, coercion, or propaganda is primarily sought" (Engene 1998: 55).

I Schmidts och Jongmans definition framkommer dels motiven bakom terrorism och dels att terrorism är en form av kommunikation grundad på våld. Anstiftaren till våldet benämns *terroristen*, handlingen *terrorism* och handlingens effekt *terror*, ett tillstånd av ängsla. Schmid och Jongman utesluter definitionsmässigt våldsdåd företagna av enskilda människor, psykiskt instabila, genom att poängtera uttrycket av våldsdåd i sin definition.

The International Policy Institute for Counter-Terrorism (ICT) i Israel arbetar med bekämpning av internationell terrorism. ICT:s verkställande direktör (Executive Director) Boaz Ganor menar att skräcken som terroristen eftersträvar består av två grundfaktorer, den rationella och den irrationella. Den rationella avser den naturliga reaktionen som uppstår när man statistiskt och geografiskt kan utsättas för ett terror-dåd. Den irrationella ängslan har ingen (eller mycket minimal) statistisk verklighetsgrund. Enligt Ganor är det den irrationella ängslan som terroristen sträver efter att en större population ska hysa. Människan tenderar att personalisera en attack, vilket innebär att hon relaterar attacken till sitt eget liv med påföljden att terordåden känns närmare inpå än den faktiska situationen. T.ex. förra veckan var jag på samma plats där bomben detonerade, för tre år sedan var min bror på semester i samma stad där självmordsbombningen genomfördes. Denna mänskliga benägenhet orsakar en spridd, irrationell rädsla, vilket enligt forskarna är terroristorganisationens mål.

I denna lärarhandledning presenteras principer och mekanismer bakom terrorism. Huvuddelen av fakta och exempel på terrorism utgörs av självmordsbombare. På grund av utrymmesbrist kommer annan form av terrorism t. ex. ekoterrorism inte att behandlas närmare. Förutom i kapitlet terrorismens historia kommer endast terrorism i modern tid att behandlas.

1.2. Terrorismens historia

Eftersom man definitionsmässigt kan ha svårt att klassificera terrorism blir det följaktligen även svårt att redogöra för terrorismens historia. Det har alltid funnits grupperingar som använt skräckmetoder - med eget liv som insats - för att få förändringar i samhället. För att nämna några historiska grupperingar som exempel på terrorister i historien återges den svenska journalisten Björn Kumms och Jan Hjärpes redogörelse i kronologisk ordning.

Kring år 0 (Israel): Kumm nämner de judiska *seloterna* som exempel på de första terroristerna. Vid Kristi födelse utkämpade seloterna (grekiskans *zelot* betyder iver, vilket senare använts synonymt med fanatiker) ett krig mot den av dem ansedda ockupationsmakten, det romerska riket. Seloterna höll efter folks religiösa beteende samtidigt som de strävade efter att påverka det politiska klimatet i dåtida Palestina. Deras protesthandlingar gick ut bl.a. på överfall av romerska soldater, kidnappning av soldater mot att fångslade seloter skulle frigivas, skattestrejk och maning till uppror. Seloterna fann legitimitet för sina våldsdåd i den judiska historien som återges i Toran (judarnas heliga skrift), som i det stora hela är densamma text som Gamla testamentet. Enligt Kumm var det seloterna tillsammans med jordlösa lantarbetare från Judéen och Galiléen som inledde det stora judiska upproret mot Rom som kulminerade i Jerusalems förstörelse ca. 66 e.Kr.

1200-talet (Persien, forntida Iran): En annan tidig falang av terrorister var de s.k. *assasinerna* (på engelska betyder därför *assassin* lönnmördare) på 1200-talet. Assasinerna hade avfällt från den egyptiska riktningen ismailiterna, med shiitisk bakgrund. De såg som sin uppgift att tränga tillbaka seldjukerna, ett krigarfolk av mongolisk ursprung, som hade tillskansat sig makt och stora områden av det som idag kallas Mellanöstern. Assasinerna var redo att offra sina liv och uppträdde ibland som vanliga handelsresande och skräddare bland fienden. Många av dem dog på sitt uppdrag. Ledare motiverade sina soldater med att de skulle komma till paradiset där unga fagra kvinnor väntade på dem.

Medeltiden (Europa): De kristna medeltida korsfararna, vars uppgift var att bl.a. erövra den heliga graven i Jerusalem, kan räknas som tidiga terrorister. Från att ha motiverat korstågen i religiösa termer blev korstågen efter hand alltmer politiskt och ekonomiskt betingade. I ett annat exempel från kyrkohistorien är turkarnas erövring av Kreta på 1400-talet. Där samlade munkarna i ett kloster kruttunnor i matsalen och när soldaterna gjorde entré lät de tunnorna detonera med påföljden att både munkar och turkar sprängdes i bitar.

1960-talet (Israel/Palestina): Under sexdagarskriget, som utkämpades mellan araber och israeler 1967, ockuperades Västbanken av israelerna vilket medförde en våg av terroristdåd. PLO (Palestine Liberation Organization) ansåg Palestina alltför veckt för att bekämpa israelerna på en traditionell väg och anammade därför terroristtaktik. Terroraktioner mellan olika grupperingar i Israel/Palestina-området förekommer fortsättningsvis, med olika intensitet. Medan PLO etablerat sig som politiskt parti, har andra intensiva grupperingar uppstått som t.ex. Hamas och på sistone Al-Aqsa martyrererna.

1960-talet (Nordirland): Det som kom att bli startskottet på en lång svår kamp på Nordirland inleddes 1969 då katoliker och protestanter drabbade samman. Tre år senare inträffade den blodiga söndagen, då tretton katoliker fick sätta livet till i stridigheterna. IRA (Irish Republican Army), är en katolsk revolutionär styrka, bil-

dad år 1919 i syfte att upprätta en oberoende republik på Irland. Efter några misslyckade vapenvilor återupptog IRA sin terrorverksamhet 1996 med bl.a. bombdåd i London. IRA har också fortsatt med sina våldsdåd. Nordirländskonflikten har upprört världen och uppmärksammats av fler artister bl.a. U2 och John Lennon (se separata texter på sidan 26).

1970-talet (Italien): *De röda brigaderna* är ett annat exempel på fraktioner som i Europa använt sig av kidnappning och mord i syfte att bekämpa vad de ansåg vara hotande fascistisk kapitalism. Deras mest spektakulära terrordåd var mordet på den italienske premiärministern Aldo Moro 1978, då terroristernas krav att 13 av deras kamrater som stod inför rätta i Turin skulle frigges inte uppfylldes. I Italien utförde vänster och högerterrorister sammanlagt över 14 000 terrordåd mellan åren 1968-83. Värsta året var 1979, då 805 attentat genomfördes: mer än två om dagen.

1970-talet (Tyskland): *RAF* (Röda arméfraktionen), eller Baader-Meinhof-ligan som de kallades i media, grundas i Västtyskland av Andreas Baader och Ulrike Meinhof. Med terrormetoder, bl.a. kidnappning, flygplanskapning, mord, mordbränder, förde de en blodig kamp mot den "fascistiska tyska staten" som de betraktade som en förlängning av Hitlertyskland. RAF uppges ha mördat 50 människor sedan 1968. 1998 meddelar RAF i ett brev att gruppen upplöst sig själv.

1970-talet (Spanien): Rädslan för vad som skulle hända efter att diktatorn Franco lämnat ifrån sig makten utlöste en reaktion av baskiska motståndsrörelsen *ETA* (Euskadi ta Askatasuna = Baskien-vårt fosterland och vår frihet!). *ETA* bildades runt år 1960 och i sin kamp för ett självständigt Baskien har fler än 800 människoliv krävts sedan 1968.

Urklipp:

"Den första gången jag stötte på fenomenet [självordsbombare] var 1978, under revolten mot shahen i Iran. Då nämndes i en exiliransk tidning att en pojke satt fast handgranater runt midjan och kastat sig framför en stridsvagn. Han rubricerades där som martyr. Martyrskapet spelar traditionellt en betydande roll i shiitisk islamsk tankevärld, men knappast självordsattentat"

Ur artikeln Himmel eller helvete av Jan Hjärpe

WWW-TIPS:

U2:s Bono och The Edge om Irakkriget, terrorism, delande av vår välfärd och utbildning i MTV intervjun "What the f**k would you do?"
<http://u2log.com/archive/002275.shtml>

1.3. Sociologiska bakgrundsfaktorer

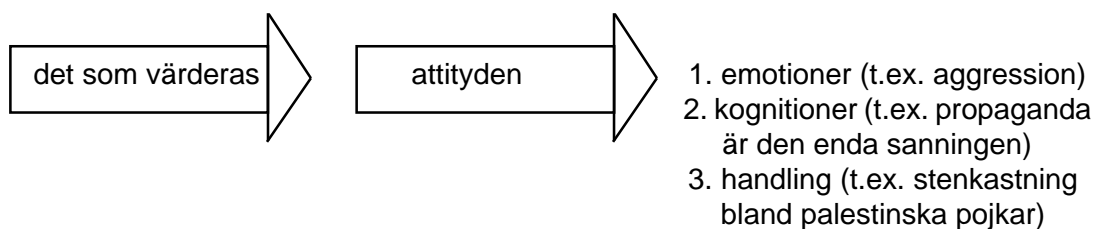
Diskussionsförslag:

- Är det något som skulle få dig att bli en terrorist?
- Kan man säga att någon valt att bli terrorist?
- Vilka sociala faktorer kan orsaka uppkomsten av terroristgrupper? Motivera.
- Vilken betydelse får utbildningen i försöket att hindra uppkomsten av negativa stereotyper samt hotbilder som frammanas av svartvita uppfattningar? Hur är det i länder där information eller utbildning är begränsad?

| *No man is an island* John Donne

Vi människor kan inte studeras som isolerade varelser, utan vi är påverkade av andra och vi behöver andra. Vi är alltid del av ett socialt sammanhang till vilket vi alla mer eller mindre, medvetet eller omedvetet, socialiseras in i. **Socialisation** är den process varigenom individen gradvis blir medveten och skaffar sig kunskaper och färdigheter som passar in i den kultur han eller hon blivit född. I socialiseringen erbjuder samhället oss sociala **roller** och **stereotyper**. I samhället spelar vi våra roller i full uppriktighet, och inte som på teatern där man har distans till sina spelade roller. Vi ser andra i sina roller och när tiden är mogen övertar vi dessa roller, **modellinläring**, vilken antingen sker på medveten eller omedveten nivå. Modellinläringen blir en uppbladning av den erbjudna rollen och den iakttagande personens egen förståelse av rollen. Som exempel på modellinläring där modellen medvetet vill överföra handlingsalternativ är cirkulerande videoupptagningar i Gaza och på Västbanken. På videofilmen får man följa med martyren/självordsbombaren kvällen före dennes uppdrag och uppmaningar till åskådaren att göra detsamma förekommer.

Till socialisationsprocessen hör även att överföra attityder. Gruppens värderingar ligger således till grund för individens attityder.

Ett interaktivt samspel med andra är grunden för det sociala livet. Vi känner oss hemma i den kultur där vi vuxit upp och där vi känner till hur man beter sig (rollspelande). Om detta sker friktionsfritt upplever vi en känsla av sammanhållning, **identitet**. "Genom att uppta olika roller eller uppfylla de olika rollförväntningarna deltar människan i de *socialt objektiverade handlingssätten* och genom att **internalisera** dem får hon en identitet. Den sociala världen blir nu även en subjektiv verklighet" (Geels 1993: 38).

Den yttre miljön

Allt som oftast är identiteten som erbjuds av ett sammanhang något livsnödvändigt och positivt. Den svenska professorn i islamologi, Jan Hjärpe, nämner exempel på miljöer med "negativ" inverkan på individen. Tex. skolor i Pakistan varifrån rekryteringen av talibaner sker eller skedde. "Talib betecknar någon som studerar vid en

Socialisering eller socialisation – en utvecklingsprocess som innebär att individen blir en samhällsmedlem som strävar mot sociala mål

Stereotypi - ett stelt förhållningsmönster, attitydmönster, enligt vilket man antar att människor som tillhör samma grupp är likadana

Modellinläring – en form av inläring som sker genom att observera en annan människa. M. innebär mer än kopiering eller imitering

Kognitiv – kunskapsmässig, i anslutning till människans kunskapsbearbetning; varseblivning, tänkande, minne, språk, inläring

Identitet – en bestående upplevelse av den egna individualiteten

Internalisering – att göra funktioner som styrs av den yttre miljön till sin "egen" inre egen-dom

religiös skola. Dessa skolor är knutna till den sk. deobandirörelsen i Pakistan, en extremt traditionalistisk form av islam. Många föräldrar, flyktingar från Afghanistan, har (ofta i brist på alternativ) placerat sina pojkar i dessa skolor, där de får en speciell världsbild inpräntad, i en rent maskulin miljö. Allt som sker tolkas in i en föreställning om islams tidiga historia, och i en mycket traditionalistisk tolkning av Koranen och Sharia.” (Jan Hjärpe, 2.10 2001). I en sådan miljö har man begränsade valalternativ, enormt stark sammanhållning med andra, självförverkligande på egna grunder är blockerade av strukturella förhållanden. Man får klara direktiv vad ens livsuppgift går ut på, vilka ens fiender och vänner är. Gruppen förser individen med normer, hjälper individen att bevara individens jaguppfattning och stöttar individen att rikta sin aktivitet. Genom feedback, beröm eller negativ kritik, av gruppen kommer individens aktivitet att styras.

Urklipp

Den utsedde får vägledning av en ledare inom en "cell", som fått sitt namn efter något i Koranen eller i islamisk historia. Under tiden före aktionen lever man i en sorts ritualiserad tillvaro, en ständig gudstjänst med böner, fastor, koranrecitation, meditation över texter som handlar om jihad eller om paradiset. Naturliga böner är ett karakteristiskt inslag, liksom föreläsningar om hur man ska förstå innebörden i det man planerar. Man befäster alltså i medvetandet den speciella världsbild, med dess konspirationsteorier och dualism, där aktionen får sin plats och kan ses som ett plausibelt beteende. Den världsbilden kan genom träningen befästas i sinnet som den sanna beskrivningen av omvärlden och dess skeenden.

Under veckan närmast före aktionen strävar man att så åskådligt som möjligt föreställa sig paradiset; hur det är att vara i närheten av Gud och profeten, och hur man då kan utföra förbön för sina släktingar. Men man föreställer sig också kampen mot Israel i ett helhetsperspektiv, och den egna aktionen inom den. Genom åskådlighet i meditationen bygger man upp en förväntan. Segern och paradiset blir mycket påtagliga, "alldeles på andra sidan avtryckaren". Man får en intensiv önskan att lyckas. Så gör man sitt testamente eller avskedsbrev, i skrift, på ljudkassett, eller som video, eller i flera versioner. Avskedsvideon, med dess symboler i kläder och bakgrund, symbolhandlingar och budskap till de efterlevande, ser man sedan själv gång på gång. Man vänjer sig vid tanken på sig själv som död hjälte och martyr.

Inför själva aktionen tar man på rena kläder, efter det rituella badet. Man utför den särskilda bön före en militär aktion som finns i islamisk rituell praxis. Detta är viktigt. Man gör bön såsom en soldat. Man markerar rituellt att man inte är terrorist utan reguljär soldat. Ett koranexemplar placeras i vänster bröstficka, nära hjärtat. Passerar man moskéer på väg till aktionsplatsen ber [red.anm.] man där. Sedan, i det ögonblick man trycker på utlösaren, ropar man *Allåhu akbar*. Nasra Hassan nämner en berättelse som är i svang, där det finns en påfallande poäng: en tilltänkt självmordsbombare greps av tvekan, och då lät Gud attentatet misslyckas. Bomben detonerade inte.

Beskrivningen av den här mentala träningen, stämmer alltså väl med de mönster för meditation och *exercitia spiritualia* (andliga övningar) som vi känner till från många religiösa traditioner, i kristen, islamisk och buddhistisk meditationsteknik.

Nasra Hassan betonar att ordet "själv-mord" inte fick nämnas vid intervjuerna. Då ställde informanterna inte upp. Att kalla de mänskliga bombarna för självmördare innebar ju att underförstå att aktionerna inte var islamiskt legitima. Är det "själv-mord" så hamnar förövarna i helvetet (där de då sprängs i bitar gång på gång i evighet, i analogi med det som sägs i haditherna) och inte i paradiset. Den term som nu har slagit genom är *istishhåd*, "själv-påtaget martyrskap".

I den världsbild som den mentala träningen inpräntar finns det inslag som nämnts tidigare, och som vi ofta möter hos grupper i underläge: konspirationsteorierna, där poängen är att alla ens verkliga eller inbillade fiender är i maskopi med varandra. Här är det föreställningen om att det finns en stor och välorganiserad konspiration, ledd av USA och/eller Israel för att förstöra och utplåna islam. I den komplotten ingår då, menar man, regimerna i den muslimska världen. (En idé som då ses som bekräftad genom att dessa regeringar stöds av och är allierade med USA, och att de inte sitter med folkligt mandat.) *Dualismen* (antingen vän eller fiende, den som inte är med oss är emot oss, gott står mot ont) är i och för sig typisk för all propaganda i krigiska konflikter. Den finner vi i den amerikanska propagandan i "kriget mot terrorismen" också. Sådan dualism utgör en gynnsam jordmån för att konspirationsteorier också uppfattas som beskrivningar av något verkligt.

Ur artikeln *Himmel eller helvete* av Jan Hjärpe

Människans förståelse av världen är delvis beroende av hur gruppen ser på världen. Sociologen Luckman talade om tolkningen av världen som ett övergripande

symbolsystem. Ett symbolsystem ger inte bara mening åt människan utan även "sätter allt på sin rätta plats" (Holm 1988:17). Till individens symbolsystem hör bl.a. hur man ska bete sig mot äldre människor, varför man går i skolan, varför man blir döpt, vad som händer efter döden. Detta symbolsystem, som ofta inbegriper abstrakta förklaringar, används ofta till att förstärka gruppsamhörighet. Symbolsystemet kan också ses som en stark drivkraft och motiverande faktor bakom terroråd. Ett exempel på hur symbolsystemen fungerar (sett ur terroristens perspektiv) går att härröra ur tolkningen av att terroristattacken 11.9 2001 riktades mot det västerländska kapitalistiska systemet. Ett annat exempel är USA:s angrepp mot Irak, i mars 2003, där syftet angavs vara att befria de irakiska medborgarna från det onda som i detta fall representerades av en tyrannisk diktatur. Symbolsystemet är alltså de större sammanhang än vad man kan se med blotta ögat. Med andra ord hänvisar symbolsystemet till delar av den mångfacetterade verklighet som är så mycket mer komplex än vi någonsin kan fullständigt beskriva.

Symbolsystem – övergripande system av tolkningar, meningar etc. som baserar sig på en överenskommelse inom samfundet

THE IRAQI "V" for VICTORY

Bob Gorel

We are in Iraq to _____.

Bob Gorel

A. Find and destroy weapons of mass destruction   B. Combat terrorism   C. Force regime change   D. Protect the free world's oil supply   E. Annoy the French   F. All of the above

GOREL

Time Magazine, 29.3.2003

Urklipp

Den symboliska betydelsen av attentaten i New York och Washington den 11 september 2001 är ofrånkomlig. Den "arroganta" supermaktens befolkning lever nu i rädsla för nya attentat. Det räcker med vitt pulver i ett kuvert så är paniken där. De "arroganta" (*mustakbirûn*) har fått se att "Gud är större" (*Allâhu akbar*). Det är världshistoriens effektivaste självmordsaktion (om man nu undantar skrönan om Simson i Domarboken 16. Han dödade ju just 3.000 enligt den berättelsen. Ensam.).

Ur artikeln *Himmel eller helvete* av Jan Hjärpe

Det sociala systemet föds inte ur tomma intet, utan följer en struktur genom att det upprepas i tid och rum. Hos sociologen Peter Berger hittar man begreppet

plausibilitetsstruktur. Definitionen av plausibilitetsstruktur är “för att en individ skall kunna behålla ett värdesystem eller en religiös tro fordras att han eller hon lever i kontakt med en grupp människor som delar detta värdesystem eller denna tro och att trossatserna på detta sätt kontinuerligt görs trovärdiga för individen” (Gustavsson 1997: 53). (Se fördjupad text 3.2.)

Till de främsta socialisationsagenterna räknas:
familjen, vänner, skolan, massmedia,
arbetet, frivilligorganisationer

Rekrytering av terrorister

När trycket i samhället ökar i form av t.ex. sociala missförhållanden, politiskt missnöje, fattigdom accentueras även risken för missnöjesaktioner, exempelvis terrorism. En artikel i Svenska dagbladet beskrev en av de socioekonomiska orsakerna till en ökad rekrytering bland städernas fattiga medelklass med orden rekryteringen sker bland “de som har glasögon men inga jobb...De ser framtiden som ett stort svart hål” (Hammargren i Svenska dagbladet, 21.5 2003).

Urklipp

Den pakistanska forskaren Nasra Hassan kunde under åren 1996-1999 intervju närmare 250 personer som på olika sätt var engagerade i attentaten på Västbanken och i Israel. Resultatet av hennes undersökning är mycket intressant. Det var under den här perioden nästan uteslutande fråga om unga män (18-20-årsåldern, i några fall kring de 30) som utförde aktionerna. Den sociala bakgrunden är signifikant. De kom inte från de fattigaste familjerna, utan var, med ett fåtal undantag, relativt välutbildad medelklass. De var inte “av depressiv typ”. Det är alltså inga psykfall det är fråga om. Ett genomgående drag i intervjuerna var att de alla kände en stark förödmjukelse till följd av chikanerna under den israeliska ockupationen, med dess förstörelse, fängslanden, misshandel, trakasserier, hussprängningar och mord. Det var ofta sådant som drabbat den egna familjen, så kunde till exempel fadern ha förödmjukats i barnens närvaro. Just förödmjukelsen var påfallande ofta det som informanterna nämnde. De som intervjuats i den här undersökningen betonade den religiösa legitimeringen. Den var tydligt ett centralt tema vid den här tiden. Ett skäl till detta torde ha varit just att aktionernas religiösa legitimitet faktiskt var ifrågasatt då. Det var nödvändigt att tala om dem som religiöst motiverade, eftersom just detta var något kontroversiellt.

Den andliga träningen beskrivs också i Nasra Hassans undersökning, och den är intressant, på så sätt att den har drag av de typer av religiös träning, meditationsteknik, som vi känner från olika traditioner, också kristen och buddhistisk. Man går så att säga i retreat.

Att man blir utvald bland de många som vill rekryteras upplevs i sig som en utmärkelse. Hamas har till exempel avvisat dem som är under 18 år, liksom man sagt nej till kvinnliga aktörer, och sådana som är familjeförsörjare. Av två bröder får bara den ena ställa upp.

[---]

Rekryteringsbasen är i huvudsak den vi känner från många andra fall i världshistorien: deklasserad medelklass. Det är sådana som misströstar om en bättre framtid. Man ska inte överdriva betydelsen av den religiösa retorik som förs fram. De psykologiskt och socialt drivande faktorerna behöver inte ens vara medvetna och verbaliserade för aktörerna själva. Det man säger till omvärlden, den egna familjen och den egna gruppen, anpassas alltid efter vad man tror om åhörarnas förväntningar, förförståelse, och föreställningar om legitimitet. Paradisföreställningar kan ha en rätt sekundär funktion. Det primära är aktionernas effektivitet, och bristen på alternativ i ett alltmer hopplöst läge. Tilltron till världssamfundets vilja eller förmåga är borta. Det är alltså inte så konstigt att vi sett en ökning också av “sekulära” självmordsbombare.

Ur artikeln Himmel eller helvete av Jan Hjärpe

För att få spridning på de sociala symbolsystemen och för att informera sina gelikar och nå ut med full skrämseffekt nyttjas media alltmer av terroristorganisationerna. Utvecklingen av global kommunikation (Internet, TV, radio) möjliggör spridning av både skräck och propaganda. Även utveckling och eventuell tillgång av massförstörelsevapen är en aspekt som förvärrar effekten av terroristaktioner idag och bidrar till att hotbilderna samt fördomarna ytterligare förstärks.

1.4. Psykologiska bakgrundsfaktorer

Psykologin beskriver och undersöker människans aktivitet. Genom att anlägga flera perspektiv på människans verksamhet får man en mera heltäckande bild av de psykologiska bakgrundsfaktorerna till terrorism. Här ges en kort presentation av de djup- och personlighetspsykologiska perspektiven.

Enligt **djuppsykologin** har vi människor också vid sidan av **livsdriften** en **dödsdrift** - något som leder till utplåning och destruktion. Dödsdriften är inte styrd på något sätt från början utan den leds – liksom allt annat hos oss – in i olika banor för att få sitt utlopp. Vanligtvis följer att vi håller oss borta från farligheter, vi ser till att vårt samhälle bevaras från det onda. Men ibland styrs den så att den rentav leder till självdestruktion. Dödsdriften formas efter kulturella modeller som sedan driver

Livsdrift (libido) – enligt psykoanalytisk tradition; individens kärlekssökande, sexuell energi som motiverar till skapande och konstruktiv verksamhet

Dödsdrift (thanatos) – enligt psykoanalytisk tradition; tendenser till självdestruktion. Thanatos (grek.) betyder död

den till handling. Målar man upp ondska, en djävul eller något negativt i andra personer, i andra grupper och fattar hat mot det så styrs allt det destruktiva in i sådana processer.

Därför är det viktigt att framhålla att nästan varje människa kan utvecklas på det här sättet. Det behöver inte finnas några bakomliggande psykiska problem. Men ofta finns det ändå i tidig barndom händelser som gjort att personen har en protest-känsla inom sig. Vidare kan även inslag av **grandiositetskänslor** förekomma. Det vill säga man vill spela rollen som hjälte eller frälsare på något vis. Möjligheterna finns att inom en viss grupp åtminstone få hjältegloria. Resultatet blir att segra, som uppfattas som "det rätta", att i eftervärldens ögon bli ihågkommen. Om aktionen dessutom är religiöst influerad garanteras en plats i himmelriket. Allt detta kan ha en avgörande roll.

Grandiositet – (överdrivna) storhetskänslor, individens strävan efter bekräftelse

Polarisering – dela in i motsättningar, dualistisk, här; indelning av världen i bara två delar, en god och en ond

Propaganda – strävan att med argumentations- och övertalningsknep sprida en åsikt eller en åskådning

Enligt Hjärpe tycks det vara ett behov hos oss människor att undvika det ambivalenta. Vi vill uppfatta tillvaron i klara och tydliga kategorier, svart och vitt, inte grått. Med resultatet är att verkligheten förenklas. Inom extrema rörelser **polariseras** ofta världen väldigt kraftigt. Allt det onda hänger samman i en enda stor konspiration, en Satan, en Saddam, en påve etc. Polariseringen förstärks genom **propaganda** och gemensamma övningar inom området, t.ex. genom aktioner som att bränna USA:s, EU:s eller Israels flagga. Genom dessa symbolhandlingar blir personen radikal i sin uppfattning och får slutligen vilja, kraft och mod att göra nästan vad som helst för att uppnå något som personen tror vara bättre. Ofta har individen format en snäv världsbild där vissa saker drivits undan så man helt enkelt inte ser saker och ting i hela dess vidd. Både förmågan och viljan att se något positivt hos motparten reduceras. Det är fråga om en *mental införsnävning* (Hjärpe, *himmel och helvete*).

Genom ömsesidigt sporrande av varandra kan man då ta till handlingar som vi normalt bedömer som väldigt negativa. Genom att **svartmåla** eller **avförmänskliga** (objektifiering av) fienden underlättar man för sina soldater att dra ut i krig och utföra omänskliga brott mot civilbefolkningen. Denna avförmänskligande metod kan ofta påträffas hos terrorister. Hit hör rykten om att fienden ger sig skoningslöst på barn, vilka uppfattas vara något av de mest oskuldsfulla individerna i ett samhälle. En aktuell bluff som avslöjades var att irakierna i Gulfkriget 1991 stal 300 kuvöser från ett barnsjukhus i Kuwait City. Händelsen användes i propagandan mot Irak 2003 och för ett krig mot Irak av president George W. Bush. (Strauber och Ramp-ton, 1995)

Urklipp

Men det finns annat [än svartmålning av "fienden"] som bidragit till att självmordsaktioner kommit att successivt accepteras mer och mer. Det är utvecklingen av en *ars moriendi*, en konst att dö. Vi ser inte bara ritualiseringen av hur dåden förbereds och utförs, utan även ritualiseringen av sorgen. Videona sprids, berättelserna får sin stereotypa form, det utbildas seder för hur man besöker familj och släktingar till martyren. Dödsannonserna får särskilt utseende. Där finns hyllningarna till den döde genom graffiti, stora väggmålningar, posters, nyckelringar med martyrens bild, och väggkalendrar med "månadens martyr". Det finns numera en ikonografi med särskilda symboler (till exempel de gröna fåglarna som flyger mot en purpurhimmel). Sånger sjungs om martyrskapet. Det ligger också en symbolisk innebörd i att efterlevande ibland får ekonomiskt stöd. Det i sig markerar legitimitet. Viktig är också den roll som media spelar, TV, parabolerna, kassetterna, Internet. Vi kan följa självmordsattentatens inkorporering av och i populärkulturen. Vi finner influenserna av element från en global ungdomskultur.

Vi kan också se den psykologiskt begripliga funktion som idén om martyrskapet har som *palliativ*, smärtlindring. För den mamma som har mist sitt barn utgör sorgen och saknaden ett mycket verkligt trauma. Att då se den döde som martyr, en hjälte som redan befinner sig i paradiset och ber för sin familj, det blir en hjälp i sorgearbetet. Det meningslösa tillskrivs en mening. Genom de ritualer som vänner och grannar deltar i får man stöd i den sociala gemenskapen för idén att den döde är martyr. Detta betyder då att döds-kulturens drag förstärks, att acceptansen för självmordsattentat ökar. Invändningen från den religiösa traditionen (självmord leder till helvetet) är ett motiv som försvagas, eftersom det gör sorgen värre.

Ur artikeln Himmel eller helvete av Jan Hjärpe

Enligt **socialpsykologen** Fromm och senare Adorno ligger vissa personlighetsdrag till grund för att man attraheras av aggressiva grupper t.ex. militanta terroristgrupperingar. Adorno talar om den **auktoritära personligheten**. Den auktoritära personligheten kännetecknas främst av: intolerans mot frihet och individualism, strävan efter fasta regelverk, utövande av makt av andra. Undersökningar visar att terrorister inte är kallblodiga mördare, instabila och psykotiska individer. Istället är de typiska för sin grupp, inför vilken de är känsliga och plikttrogna (Geels och Wikström, 1993). (Se fördjupad text 3.2.)

Den ideologiska totalismen

Harvardprofessorn i psykiatri Robert Lifton arbetar utifrån ett grupp- och personlighet-psykologiskt perspektiv när han undersöker utvecklingen av totalitära (extrema) rörelser. Här talar Lifton om religiösa grupperingar, men liknande drag kan utvecklas i profana rörelser. Lifton beskriver åtta drag vilka medvetet eller omedvetet kommer till uttryck i extrema, slutna grupper (Geels och Wikström, 1993):

- 1) de enskilda medlemmarnas kritiska tänkande, relationer med människor utanför gruppen kontrolleras. Man använder beskrivningen "vi och de" (polarisering). Vi står för det goda/utvalda, de andra för det onda/förtappade. Svart-vitt eller antingen eller- tänkande utvecklas
- 2) mystisk manipulation. Inom gruppen försöker man ofta framkalla upplevelser eller särskilda beteenden som tillskrivs gudomlig kraft. Man kan t.ex. tilldelas ett uppdrag. Om man tvivlar på att det ligger gudomlig auktoritet bakom uppdraget kan man inte erkänna det. Följden blir att man då kan utpekas som en tvivlare som frestats av "onda krafter"
- 3) tillvaron målas upp i en ren och en ond sfär. Den totalitära gruppen representerar den goda. Till detta följer att alla medlemmar bör föra sina dåliga sidor till ytan för att sedan eliminera dem. Men människan kommer alltid att känna sig dålig av något man bär på. Detta leder till att medlemmen kommer att bindas till gruppen ännu hårdare genom hennes skuld och skamkänslor
- 4) anknuten till strävan efter renhet/avskildhet/helighet finns idén om beaktelsens nödvändighet
- 5) den sakrala vetenskapen - gruppen innehar både den absoluta och den vetenskapliga sanningen
- 6) språkets belastning. Individen i en totalistisk miljö blir språkfattig, av vilket följer att individen fräntas möjligheten till en rik och mångfacetterad upplevelsevärld
- 7) lärans giltighet över personen. Individen underordnar sig rättesnöret totalt
- 8) annat upphör att existera. Allt utanför eller det som strider mot den egna tolkningen är överkligt

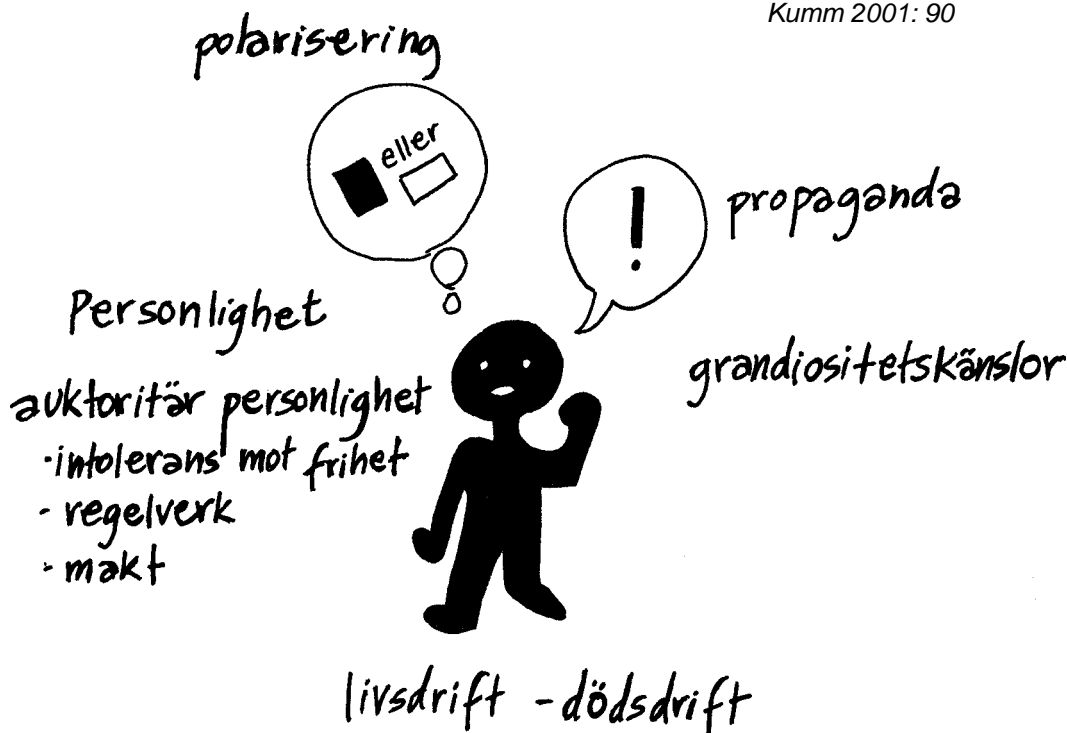
En ofta förekommande förklaring på terrorism är **deprivationsförklaringar**. Deprivationen (bristtillstånd) kan vara av olika karaktär - sociala, ekonomiska, organiska, etiska och psykiska. Flera terrorister rekryteras från marginaliserade grupper, där en känsla av meningslöshet är utbredd. Juergensmeyer påpekar att fattigdom allena inte automatiskt leder till våld. **Det är kombinationen av riskfaktorer som är avgörande**. T.ex. om kränkning av en människas integritet föreligger samtidigt som våldsamma handlingsalternativ erbjuds som den enda vägen ut ur marginaliseringen så är risken överhängande att personen uttrycker frustrationen med mer våldsamma medel.

Urklipp

"Vi har ropat från våra tält år efter år. Ingen lyssnade på oss!" Så uttryckte sig den palestinska flygplanskaperskan Leila Khaled, representant för en ny generation motståndskämpar. I början av 1970-talet placerade de med en rad spektakulära aktioner sitt hemland Palestina på den politiska kartan

Kumm 2001: 90

1.4. Värderingsövningar

1. Vad känner du i situationer där du inte kan påverka? Vilka medel är du beredd att använda för att få din röst hörd?
2. Gruppen formar dig. Finns det situationer där detta inte stämmer?
3. "Alla är lika mycket värda". Redogör för fakta som bestyrker eller talar mot påståendet. Vilka kan konsekvenserna bli av att inte räkna med allas lika värde?
  - situationer i klassrummet/samhället/globala sammanhang
4. Definiera terrorism innan du går vidare i materialet. Lägg undan den och gör en ny definition då du avslutar arbetet. På vilket sätt skiljer sig de två definitionerna? Vilka är orsakerna till förändringen? Vad är kunskap, förkunskap, fördom?
6. Hur påverkar propaganda oss?

Diskutera propaganda-affischerna av Uncle-Sam, Usama bin Laden och George W. Bush. (Hbl, 24.2.2003)

2. RELIGION OCH TERRORISM

Diskussionsförslag:

- anses fundamentalism farligt? Motivera.
- vilka är likheterna och olikheterna mellan religiös och politisk/världslig terrorism?
- varför utpekas ofta muslimer som terrorister i västlig media?

2.1. Religiös terrorism

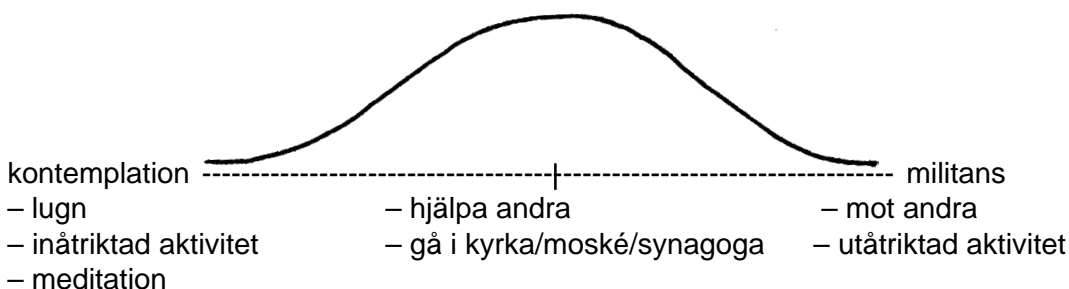
Fundamentalism och terrorism används ofta synonymt, vilket inte ger en rättvis bild vare sig åt terrorism eller fundamentalism. Författarinnan och den katolska nunnan Karen Armstrong förklarar kort fundamentalisterna med en jämförelse med dess "motpol", modernisterna (Armstrong 2000:15-16):

Fundamentalism:	– konservativ hållning
	– tillbaka till grunderna/skrifterna/fundamenten har som karakteristiska den bokstavliga tron
	– betonar mythos , som åsyftar tillbakablickandet, ser till begynnelsen och grunden
Modernism:	– liberal hållning
	– står för förnyelse och omtolkning
	– betonar logos som strävar framåt och står för det rationella, praktiska och vetenskapliga tänkandet

Uppdelningen konservativ och liberal ligger förstås på ett kontinuum, där extrem-polerne är i minoritet. Detta kontinuum kan vi återfinna i alla religioner. Noteras bör även att fundamentalism *i sig* inte innebär terrorhandlingar.

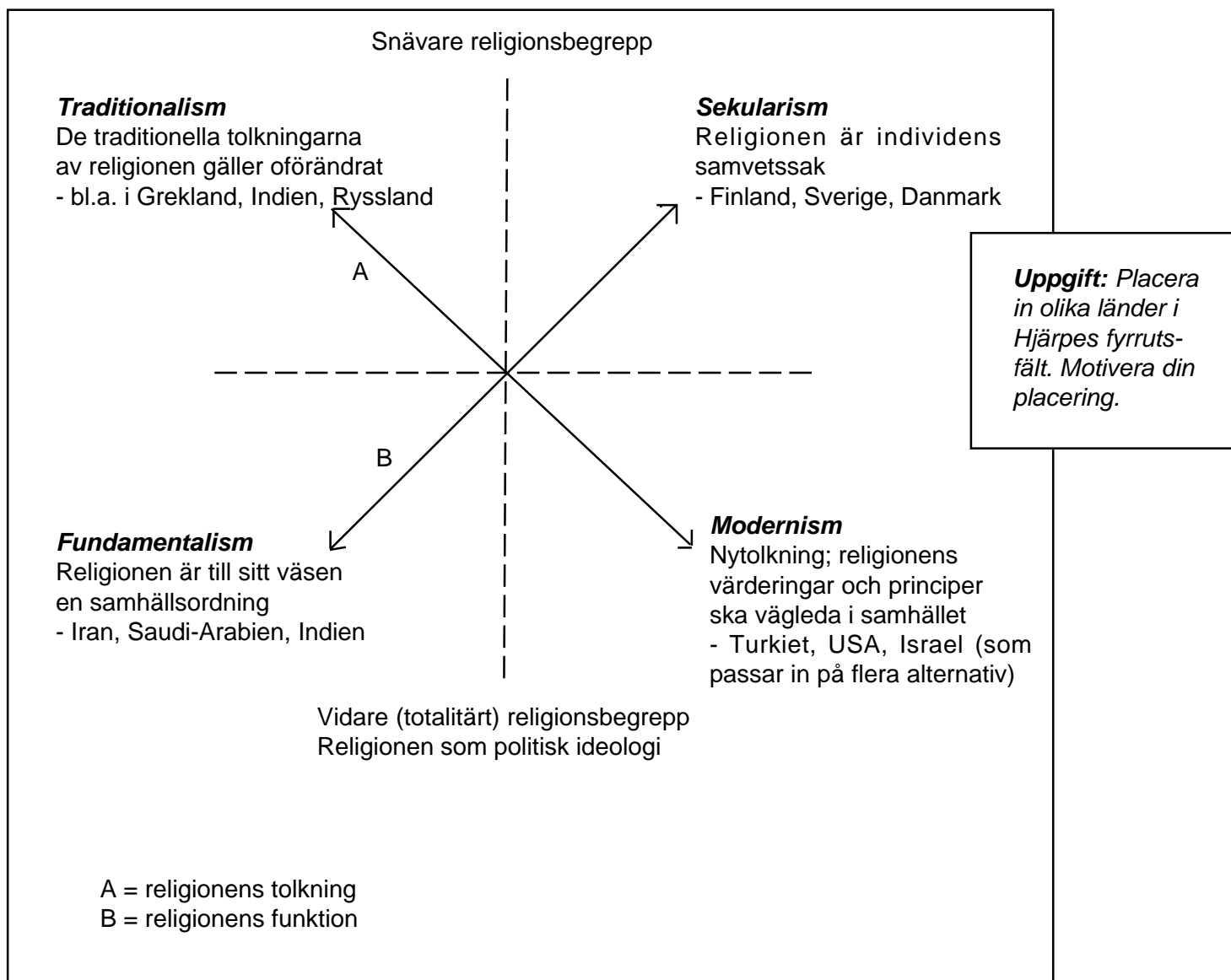
Inom religionsvetenskapen poängterar man att det är viktigt att skilja mellan den extremism som använder religionen för politiska ändamål, vilka i själva verket är en minoritet, och majoriteten av troende som praktiserar religionen i enlighet med principerna om tolerans och icke-diskriminering. Som de flesta fenomen är det Gauss-normalfördelningskurvan som ligger närmast verkligheten, trots att medias bild vanligtvis fokuseras på extrempolerna.

Den troendes aktivitet:

Jan Hjärpe använder sig av ett fyrrutsfält för att visa på förekomsten av olika sätt att tolka religionen samt för att visa på olika funktionella nivåer inom religioner. Fyrrutsfältet är delvist redigerat för att omfatta religion som fenomen och inte bara islam, som Hjärpe utgår ifrån (Hjärpe 1990: 42-43).

Fundamentalismen kan antingen uppstå i kamp *mot de egna leden* eller *mot en yttre fiende*. Ofta kan fundamentalistiska tendenser uppstå när en grupp blir rädda för att de egna leden ger eftergifter till den sekulära (icke-andliga) världen. Kristen fundamentalism kan ses som en reaktion mot en liberalt hållen teologi och mot ett slags förvärldsligande av kyrkan. I kampen mot en yttre fiende kan nämnas att, enligt amerikanska uppgifter, är 40 procent av alla terroristattacker riktade mot amerikanska medborgare och mål. Synen att USA är en fiende kan orsakas av att de ses som:

- försvarare av sekulära regeringar runt om i världen
- främjare av den moderna kulturen och global ekonomisk inblandning
- förespråkare för globalisering.

Juergensmeyer 2001: 180-181

I många fall har religionen inte bara givit terrorn en ideologi att luta sig mot, utan även bidragit med motivation och rent av organisatorisk struktur för terroristerna. Det kan kännas paradoxalt att de religioner som vädjar för fred samtidigt blir organisationer med helt motsatt agenda. Juergensmeyer förklarar några orsaker härtill, i samband med att han beskriver religiös terrorism:

- i de religiösa skrifterna förekommer ofta en **våldsam historia** (t.ex. i Gamla testamentet och judarnas historia) och **martyrer** (personer som dött för sin tro)
- de stridande/terroristerna uppfattar sig vara uppbackande av en **gudomlig moral**, som rättfärdigar våldsdåd. TD Maria Leppäkari tillägger att de religiöst motiverade målen såsom visioner om paradiset och Gudsriken samt "Guds plan" för mänskligheten anses rättfärdiga våldsdåd (aktioner) Leppäkari 2002: 83ff.
- **det kosmiska kriget**. En vanlig föreställning inom vissa grupper som finns i de flesta religioner är att kriget redan pågår på andlig nivå och kan därför accepteras/rättfärdigas ett världsligt krig mot faktiska fiender. Symboliska handlingar blir verklighet och den troende blir personligt engagerad i kampen. Man använder sig även av ett religiöst språk och bilder för att förklara aggressiva handlingar.

***Kosmisk** – åsyftar det som är större än det påtagliga tex. striden mellan gott och ont på ett övernaturligt plan. Kosmiska strider finns omnämnda i de flesta heliga skrifter i form av legendariska berättelser*

2.2. Terrorism i olika religioner

Terrordåd i religionens namn har utförts i alla tre abrahamsreligioner (dvs. kristendomen, islam och judendomen).

Exempel på terrordåd inom:

- Kristendom: – attacker mot abortkliniker med dödsoffer i USA
– i striderna mellan protestanter och katoliker på Nordirland
- Islam: – attacken mot WTC 11.9 av Al Quaida (2001)
– terrordåd av Hamas, Islamska Jihad, Al-Aqsa martyrererna i Israel
- Judendom: – mordet på Israels premiärminister Yitzhak Rabin (1995)
– attacken på över trettio bedjande muslimer i Patriarkernas grotta i Hebron (1994)

Islam har ofta i västerländska medier betraktats som den religion som föder terroristerna. En av anledningarna härtill härrörs från förståelsen av begreppet **jihad**. Jihad översätts ofta till heligt krig. Stora jihad är människans kamp mot sin egen syndfullhet. Lilla jihad är försvarskriget mot den som angriper. Tyvärr har den aggressiva tolkningen jihad förekommit i muslimska rörelser (ofta i extremistiska syften) där man yrkar på att man blir angripen av både tankar och handlingar från västvärlden. Därmed berättigar man sina motaktioner att slå tillbaka mot angriparna.

ICT:s representant Boas Ganor understryker vikten av sunt förnuft när vi konfronteras med medias ständiga fokusering på problem i världen. Ganor menar att terroristorganisationerna använder media för psykologisk manipulering för att sprida skräck. Av just denna anledning hindrades, på initiativ av den f.d. brittiska premiärministern Margaret Thatcher, BBC och andra brittiska nyhetsmedia att göra intervjuer med IRA:s ledning (som av Thatcher betraktades som terroristerna). Enligt Thatcher berövades sålunda terroristerna på "publicitetens syre" (Kumm 2002: 143).

Ganor ser även medias roll, i en viss grad, i den ökade irrationella ängslan för terrorism hos allmänheten. Både media och vi som nyhetskonsumenter har ett ansvar att motverka rädslan för terrorism, eftersom risken att drabbas av ett terrordåd statistiskt sätt är väldigt liten i Finland.

2.3. Den kristna traditionen

Den röda tråden i terrorism är främst att orsaka ängslan hos andra, ibland med vilka medel som helst. I terroristernas framfart ignoreras respekten för den andra/medmänniskan. Med sina metoder, som används i syfte att åstadkomma samhällliga förändringar, skyr terroristorganisationerna alltså inga medel. Som tidigare poängterats i handledningen får vi inte blunda för terrorismens underliggande orsaker, samtidigt som vi måste fördöma extremistiska våldshandlingar. Extremismens jordmån är bl.a. social misär, upplevelsen av förtryck och utsatthet, kränkning och frånvaro på en framtid i mänsklig värdighet. För att motverka negativa tendenser i - det lokala och globala - framtida samhället bör vi gå de människor, varifrån terroristrekryteringen sker, till mötes. Om man arbetar för bättre villkor för de som har det sämre än vi kan eventuellt strypa "syretillförseln" för födseln av nya terrorister. Om vi förbiser orättvisor kan man påstå att vi själva ignorerar respekten för medmänniskan.

Att känna till sin egen tradition och det egna sammanhanget är av stor vikt när man vill förstå våra grundläggande (dolda eller självklara) *värderingar*. Grunden i vår kristna tradition stödjer *fredstanken* och att *vi alla har ett ansvar* för det som sker omkring oss. Här presenteras några citat från Bibeln som kan ligga till grund för olika värderingsresonemang i förhållande till terrorism. Den kristna tanken vilar på ett *kärleksbudskap*, men tyvärr vet vi också att många gånger är verkligheten något annat än idealet.

Enligt kristen tradition ses Jesus som modell för den kristnes liv. Jesus står som motpol till terror. Citaten är därför tagna ur Nya testamentet där det kristna budskapet förs fram med Jesu egna ord. Speciellt i bergspredikan, Matt. 5-7, som är den mest berömda talsamlingen som Jesus har hållit, framkommer tydligt grunderna i ett kristet förhållningssätt.

"Varför ser du flisan i din broders öga när du inte märker bjälken i ditt eget?" (Matteus 7:1). En tolkning av citatet kan frammana en reflektion över egna tillkortakommanden. Om man tror att terrordåd föds ur intet bör man försöka se om man själv har någon del i det som sker. En aspekt av grogrunden till terrorism är definitivt den globala orättvisa fördelningen av jordens resurser.

- Vilka "bjälkar" (ansvarslösa handlingar) i vårt samhälle kan ligga som delorsak till terrorism?

"Älska era fiender och be för dem som förföljer er; då blir ni er himmelske faders söner" (Matteus 5:44). Om en person upplever värdigt bemötande, kärlek, mening och hopp minimeras risken att rikta sin aggressivitet mot oskyldiga. Ju hårdare förhållanden en människa lever under, desto mer ökar risken för våldsdåd och desto mer behöver den utsatta stöd från omgivningen. En tyngdpunkt i den kristna teologin är att alla människor är *lika mycket värda*. Begreppet *be för* kan med ett sekulärt språkbruk betyda *tänka på våra "fiender" i ödmjukhet*.

- På vilket sätt kan man förmedla omtanke för andra?

“*Värj er inte mot det onda. Nej, om någon slår dig på högra kinden, så vänd också den andra mot honom*” - Matteus 5:39. Trots att hämndbegäret tycks vara en mänsklig reaktion, tar den kristna teologin avstånd från hämnden som lösning på konflikt. Hämnden som motiverande faktor kommer endast att ge en kortsiktig reducering av ilska och aggression hos den som hämnas. Det kristna idealet innebär snarare att tillåta/öva sig själv att vara medmänsklig genom att inte bara tänka på den “egna, goda” sidans offer. Ett konkret exempel på de ödesdigra konsekvenserna som hämndaktioner åstadkommer är Palestina/Israelkonflikten, där åtskilliga freds-försök gått om intet i och med att hämndaktioner från båda stridande sidor utförts. För att våldsspiralen ska kunna brytas krävs att båda parter lämnar hämndbegäret åt sidan.

- Kan hämnd leda till något konstruktivt?

“*Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem*” (Matteus 7:12). “*Du skall älska din nästa som dig själv*” (Matteus 22:39). I mötet med en annan människa är tolerans och ödmjukhet inför den andra människan, den okända väsentliga komponenter. Utgående från tanken om tolerans har försök att mötas, att föra en *dialog* mellan olika trosriktningar ökat. Efter WTC den 11.9. förekom t.ex. samlingar runt om i världen för att möta andra som kämpar för fred och rättvisa i världen, oavsett religion eller kultur. I och med den ökade globaliseringen måste vi se den andra trots olikheter mellan “oss och dem”. Möten mellan olika religioner i dialog är ett accentuerande fenomen. Dialoger arrangeras på Internet, som universitetskurser och på speciella agendor i de religiösa samfundet. Religiösa sammankomster, gudstjänster i ekumenisk anda följer med försöken att öka toleransen för olikheter i världen. (Se nedan text om tolerans av Ruth Illman.)

- Var är ödmjukhet? Är ödmjukhet mesigt?

Finska kyrkans biskopar menar i rapporten *Att dela med sig av det goda* att bergspredikan måste ligga som en gemensam värdegrund för hela samhället. ”Denna regels styrka ligger däri att den i princip är känd i de flesta religioner samt i många versioner av filosofisk etik. Den spränger kulturgränserna. Den hjälper att ge en struktur åt frågan om rätt och fel i vardagslivet och den kan lösa komplicerade etiska problem”. (<http://www.evl.fi/piispainkokous/hyvinv/samhall.htm>)

Urklipp

Ordet tolerans är mångtydligt. Beroende på hur man gör bruk av det kan tolkningen få såväl en bitter som en söt eftersmak. Å ena sidan kan toleransen tolkas som ett krav att acceptera allt som utförs i kulturens och religionens namn. En sådan “*anything goes*”-attityd kantraras lätt över i en moralisk relativism: “det hör ju till deras kultur”. Detta ställningstagande är inget ställningstagande alls i mina ögon, snarare ett sätt att fly sitt ansvar som människa. Toleransens motsatta dike är den självgodas överlägsenheten. Vi som är så upplysta och storsinta kan i vår godhet sträcka oss till att tolerera andra trots deras märkliga fel och brister. Men finns det inte ytterligare en annan tolerans - en som varken går ut på likgiltighet eller dominans, utan på tillit, ansvar och jämlikhet?

Annanhetens gränser kan dras på många sätt, men jag befarrar att vi i och med detta krig [kriget mellan USA och Irak våren 2003] får se hur klyftan som sprängts upp mellan det kristna (representerat av Bush och koalitionen krigsmakt) och det muslimska (representerat av Saddam och hans martyrer) spricker upp ända ner till urberget. Eller blir det

gränserna inom islam som accentureras, ex. den mellan shia och sunni? Bland dessa krigskarikatyrer finns knappast rum för andra bilder eller för den form av tolerans som bejakar mångfalden människor emellan. Frågan är dock om det kommer att finnas utrymme för ett sådant bejakande i framtiden, i freden efter kriget? Fanns det rummet ens i freden före kriget?

Ur Kriget och annanheten - en religionsvetares tankar av Ruth Illman

2.5. Värderingsövning

1. Vilka rättigheter har man att försvara sig? Metoder?
2. Martin Luther King: "Det är inte de få människornas ondska som är det största problemet utan den stora massans tystnad och likgiltighet". Diskutera vad han menade med detta.
3. Samla tidningsartiklar som tar upp terrorism med religiösa förtecken, under en vecka. Gruppera dessa enligt de olika religionerna. Försök utläsa vilka religioner som står i konflikt mot varandra och vilka som går hand i hand. Fundera vilka sociologiska och psykologiska orsaker som kan ligga till grund för terrorismen i din tidningsartikel.
4. Ett av kardinalbudskapen i alla religioner är att vi skall älska nästan, vilket lätt frestar en att tro att religion reducerar våldsamheter och intolerans. Men när man ser på världen möts man av en annan verklighet, där religionen ibland ger upphov till terrorism. Hur kommer det sig?
5. Filmtips: Bowling for Columbine (reg. Michael Moore). Diskutera rädsans biverkningar på ett helt samhälle/en hel nation.
6. Kan man dra några slutsatser av den geografiska spridningen och typen av terroristorganisationer?

Terroristorganisationer från ICT:s databas

Organisation	Land
<u>Abu Sayyaf Group (ASG)</u>	Filippinerna
<u>Al-Gama'a al-Islamiyya (The Islamic Group, IG)</u>	Egypten
<u>Al-Qa'ida (the Base)</u>	Afghanistan
<u>Armata Corsa</u>	Frankrike
<u>Armed Islamic Group (GIA)</u>	Algeriet
<u>Aum Shinrikyo</u>	Japan
<u>Basque Homeland and Freedom (ETA)</u>	Spanien
<u>Chukaku-Ha (Nucleus or Middle Core Faction)</u>	Japan
<u>Democratic Front for the Liberation of Palestine (DFLP)</u>	Palestina
<u>Fatah - Revolutionary Council (Abu Nidal Organization)</u>	Libanon
<u>Fatah Tanzim</u>	Palestina
<u>Force 17</u>	Palestina
<u>Hamas (Islamic Resistance Movement)</u>	Palestina
<u>Harakat ul-Mujahedin (HUM)</u>	Pakistan
<u>Hizballah (Party of God)</u>	Libanon
<u>Hizb-ul Mujehideen</u>	Pakistan
<u>Irish Republican Army (IRA)</u>	Nordirland
<u>Jamaat ul-Fuqra</u>	Pakistan
<u>Japanese Red Army (JRA)</u>	Japan
<u>Jihad Group</u>	Egypten
<u>Kach and Kahane Chai</u>	Israel
<u>Kurdistan Worker's Party (PKK)</u>	Turkiet
<u>Lashkar-e-Toiba</u>	Pakistan
<u>Lautaro Youth Movement (MJL)</u>	Chile

<u>Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)</u>	Sri Lanka
<u>Loyalist Volunteer Force (LVF)</u>	Nordirland
<u>Manuel Rodriguez Patriotic Front (FPMR)</u>	Chile
<u>Martyrs of al-Aqsa</u>	Palestina
<u>Morazanist Patriotic Front (FPM)</u>	Honduras
<u>Moro Islamic Liberation Front (MILF)</u>	Filippinerna
<u>Mujahedin-e Khalq Organization (MEK or MKO)</u>	Iran
<u>National Liberation Army (ELN) Colombia</u>	Colombia
<u>National Liberation Front of Corsica (FLNC)</u>	Frankrike
<u>Nestor Paz Zamora Commission (CNPZ)</u>	Bolivia
<u>New People's Army (NPA)</u>	Filippinerna
<u>Palestine Liberation Front (PLF)</u>	Irak
<u>Palestinian Islamic Jihad (PIJ)</u>	Palestina
<u>Party of Democratic Kampuchea (Khmer Rouge)</u>	Cambodia
<u>Popular Front for the Liberation of Palestine – General Command</u>	Palestina
<u>Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP)</u>	Palestina
<u>Popular Struggle Front (PSF)</u>	Syrien
<u>Qibla and People Against Gangsterism and Drugs (PAGAD)</u>	Sydafrika
<u>Real IRA</u>	Nordirland
<u>Red Army Faction (RAF)</u>	Tyskland
<u>Red Brigades (BR)</u>	Italien
<u>Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC)</u>	Colombia
<u>Revolutionary Organization 17 November</u>	Grekland
<u>Revolutionary People's Liberation Party/Front (DHCP/F)</u>	Turkiet
<u>Revolutionary People's Struggle (ELA)</u>	Grekland
<u>Sendero Luminoso (Shining Path)</u>	Peru
<u>Sipah-e-Sahaba Pakistan (SSP)</u>	Pakistan
<u>Tupac Amaru Revolutionary Movement (MRTA)</u>	Peru
<u>United Self-Defense Forces of Colombia</u>	Colombia

Listan är tagen från The International Policy Institute for Counter-Terrorisms (ICT) källor. ICT grundades 1996 inom The academic Interdisciplinary Center, Herzliya (IDC) i Israel. Ingående information om de listade organisationerna fås på: <http://www.ict.org.il>

3. FÖRDJUPADE TEXTER

3.1. Principer för ickevåld

Trappistmunken Thomas Merton (1915-1968) skrev om grunderna för ickevåld inom den kristna traditionen. År 1967 utkom hans uppmärksammade text "Blessed are the Meek" (Välsignade äro de ödmjuka). Merton menar att ickevåld inte är en enkel väg där man ska bevisa att man har rätt och att motparten har fel. Att praktisera ickevåld för ett rent själviskt eller godtyckligt sätt medför att man förvrider och nedvärderar ickevåldsmotståndet. Man ska inte försvara sig själv eller någon specifik gruppering, utan fokus är den objektiva sanningen, som står ovan alla människor. Väsentligt därför är att undvika självhävdelse, svartmålande av motparten eller framprovocerande av fel hos motparten. Den kristna ickevåldstanken bygger på den grundläggande tesen att **alla människor är lika värda**.

Kort återgivning av Mertons tankar i "Blessed are the Meek":

- I den politiska utgångspunkten i ickevåldshandlingar bör det finnas en maktbalans. Om det finns för mycket politisk makt involverad ökar risken att ickevåldet identifieras med en av de stridande sidorna. Vid en total avsaknad av politiskt engagemang riskerar ickevåldshandlingen att utmynna i en ineffektiv och enbart symbolisk handling.
- Engagemanget för dem som har det svårast, för nästan, bör ligga i fokus. Denna punkt bör betonas hos de privilegierade (i västvärlden).
- Det reella hotet bör klargöras för inflytelserika makthavare. Icke-våldsrörelsen har som uppgift att undvika tvetydiga och förvirrande protester som bara riskerar att göra beslutsfattare (warmakers) hårdare i sin egen linje. De kan ofta vara förblindade av självhävdelse. Icke-våldsaktivister bör inte nöja sig med dramatiska urskuldande, självrättfärdiga (bort)förklaringar från någon sida.
- Icke-våldet borde framställas som ett alternativ till det vi nu ofta ser som den enda och starkaste metoden, nämligen politiska maktmedel uppbackade med strykeuppvisningar/militär. Icke-våldet bör motiveras med tron på frihet och ädelt i syfte att motarbeta politik som bygger på irrationella och brutala lösningar i konflikter. Icke-våldstänkandet går ut på att i samråd och dialog med motparten komma fram till lösningar som är de bästa för båda parter. Maktmedel kan skydda några, men då alltid på bekostnad av andra, medan alla i längden gynnas av öppna och fredliga samtal. Genuin ödmjukhet och mod kommunicerar i sig självt ett budskap om att man är intresserad av sanningen och av alla människors rättigheter.
- Att kämpa för sanningen med ojusta, brutala, oärliga och våldsamma metoder är att bedra sanningen själv. En total vägran inför onda eller betänkliga handlingar (förstås även den egna gruppens) är ett nödvändigt element i kristet ickevåldstänkande.
- Ett prov på vår vilja att praktisera ickevåld finns i frågor som: "Är jag villig att lära mig någonting av min motståndare?", "Är jag villig att erkänna att motståndarsidan inte är helt ondskefull?" Om vi inte kan lyssna öppet på motståndaren är vårt ickevåldsenngagemang lönlöst. Att lyssna ger oss styrka - en stryka

av ärlighet och av sanning. Om vi erkänner att motståndaren har något gott i sina protester erkänner vi dessutom att vi är intresserade av sanningen, och inte bara i att bevisa att vi har rätt. Vi måste våga se andra alternativ och inte benhårt hålla fast vid en enda tolkning av verkligheten.

- Utgångspunkten att det finns potential till godhet i varje människa. Om rätta förhållanden råder kan varje människas potential till att älska och hålla fred utvecklas. Genom att stå för kärlek och tillit, i stället för hat och misstänksamhet, kan varje människa gynna dessa goda förhållanden.

Sammanfattningsvis konstateras att en ickevåldsattityd och -handling medför enorma krafter med möjligheter, förutsatt att de bygger på en strävan att nå sanningen och inte på självhävdelse. Merton använder sig frekvent av begreppet sanning, vilket kan uppfattas subjektivt. Merton är bekännande kristen, men hans sanningsanspråk knyts inte bara till den kristna traditionen, utan snarare till ett vidare sanningsbegrepp. Hans tes är att människan inte kan omfatta hela sanningen, den finns bortom den mänskliga förståelsen. Ur denna användning av begreppet sanning utkristalliseras den viktiga och ödmjuka attityden som Merton vill peka på. Merton var aktiv till 1960-talet och hans texter är minst lika aktuella för små människor liksom för makthavare idag som vill leva efter ickevåldsprinciper.

3.2. Sektens psykologi

Marginella rörelser eller sekter, som skiljer sig från samhället i stort och från de etablerade religionerna, får mycket massmedial uppmärksamhet. Enligt de svenska religionspsykologi professorerna Geels och Wikström främjas uppkomsten av sekten av en ökad information om främmande idéer (global, förbättrad kommunikation). Sektmedlemmarna protesterar mot det naturvetenskapliga och det positivistiska kunskapsbegreppet, som (i vissa fall) åsidosätter religionens roll. I det postmoderna samhället har även toleransen mot nya tankar ökat, vilket kan leda till rädsla för uppsplittring av de religiösa sanningarna. Det som tidigare varit kärnan i samhället, familjen, håller på att förändras både till utseende och till funktion.

Sektens budskap är tilldragande för att den ofta erbjuder medlemmarna absoluta svar. Ju mer diffus och osäker en människa känner sig desto mer kan hon attraheras av fasta regelverk, en entydig världsförståelse och klar etisk ordning. I sekten blir individen uppmärksammas. Man kan säga att sekten erbjuder kompensation för individens tidigare känsla av att vara osedd och "onyttig". Medlemmen får uppmärksamhet och tilldelas förtroendeuppdrag. Individens känsla av sammanhang ökar och därmed även lusten att synliggöra den egna övertygelsen i det offentliga ljuset, samtidigt som man ifrågasätter en privat och hemlig tro. I slutna grupper kan även kollektiv ignorans av tvivel förekomma. När man är inne i en grupp kan man lättare värja mot och hålla sig från tvivel av trossatser, som delas av alla i gruppen.

Man kan jämföra likheter mellan sekter och extrema terroristorganisationer. Geels och Wikström (1993) beskriver sektens kännetecken som:

- frivillig organisation (medlemsskapet erhålls genom kvalifikation)
- medlemskapet är exklusivt (att bryta mot regler eller ifrågasätta ledarens auktoritet kan straffas med uteslutning)
- medlemmarna upplever sig som en elit eller som "de utvalda"
- lever i konflikt med samhället eller omgivande miljö
- sekten är egalitär (alla i gruppen har samma rätt till att ta del av sanningen)

- budskapet är etiskt och asketiskt (hög moral och fast normsystem)
- sekten är totalitär (krävs ett 100%-igt engagemang av medlemmen, uttalad hierarki)

Uppgift:

Ge exempel på ungdomskultur där terrorism behandlas i t.ex. musiktexter och -videon

Sångtexter som hänför sig till sidan 7:

U2 “Sunday bloody Sunday”

I can't believe the news today I can't close my eyes and make it go away. How long, how long must we sing this song? How long, how long? 'Cos tonight We can be as one, tonight.

Broken bottles under children's feet Bodies strewn across the dead-end street. But I won't heed the battle call. It puts my back up, puts my back up against the wall. Sunday, bloody Sunday. Sunday, bloody Sunday. Sunday, bloody Sunday. Sunday, bloody Sunday.

And the battle's just begun There's many lost, but tell me who has won? The trenches dug within our hearts. And mothers, children, brothers, sisters Torn apart. Sunday, bloody Sunday. Sunday, bloody Sunday. How long, how long must we sing this song? How long, how long? 'Cos tonight We can be as one, tonight. Sunday, bloody Sunday. Sunday, bloody Sunday. Wipe the tears from your eyes Wipe your tears away. I'll wipe your tears away. I'll wipe your tears away. I'll wipe your bloodshot eyes.

Sunday, bloody Sunday. Sunday, bloody Sunday.

And it's true we are immune When fact is fiction and TV reality. And today the millions cry We eat and drink while tomorrow they die. The real battle just begun To claim the victory Jesus won. On... Sunday, bloody Sunday Sunday, bloody Sunday..

John Lennon “Sunday bloody Sunday” (Some Time In New York City)

Well it was sunday, bloody sunday When they shot the people there The crys of thirteen martyrs filled the free Derry air. Is there any one among you Dare to blame it on the kids? Not a soldier boy was bleeding When they nailed the coffin lidds!

Sunday bloody sunday- Bloody sunday's the day!

You claim to be majority Well you know that it's a lie You're really a minority Oh this sweet emerald isle. When Stormont bans our marchers. They've got a lot to learn Internment is no answer It's those mother's turn to burn!

Sunday bloody sunday- Bloody sunday's the day!

You anglo pigs and scotties Sent to colonize the north You wave your bloody Union Jacks And you know what it's worth! How dare you hold on to ransom A people proud and free Keep Ireland for the Irish Put the English back to sea!

Sunday bloody sunday- Bloody sunday's the day!

Yes it's always bloody sunday In the concentration camps Keep Falls and roads free forever From the bloody english hands Repatriate to Britain All of you who call it home Leave Ireland to the Irish Not for London or for Rome!

Sunday bloody sunday- Bloody sunday's the day!

4. LITTERATURLISTA

Armstrong, Karen (2000): *Kampen för Gud*. Bokförlaget Forum. Stockholm.

Bibel 2000

Engene, Jan Oskar (1998): *Patterns of terrorism in western Europe 1950-1995*. Doktorsavhandling, University of Bergen.

Europaparlamentet: 2001/2016(INI)

Geels, Antoon och Wikström, Owe (1993): *Den religiösa människan*. Natur och kultur.

Gustavsson, Göran (1997): *Tro, samfund och samhälle*. Libris.

Hammargren, Bitte: *Självordsdåd spitrar islam*. Svenska dagbladet, 21.5 2003.

Himberg, Lea m.fl. (1992): *Människans utveckling*. Söderströms. Borgå.

Hjärpe, Jan: *Det djärva spelet om Kabul*. Religionsvetenskaplig internettidskrift, 2.10 2001.

Hjärpe, Jan (1990): *Politisk islam*. Gleerups förlag.

Hjärpe, Jan: Opublicerat material. *Himmel eller helvete? Diskussionen om självmordsattentatens religiösa legitimitet*.

Holm, Nils G. (1988): *Religionspsykologins grunder*. Religionsvetenskapliga skrifter nr 13. Åbo akademi. Åbo.

Juergensmeyer, Mark (2001): *Terror in the mind of God*. University of California press. Los Angeles.

Kumm, Björn. (2002): *Terrorismens historia*. Historiska media. Lund.

Leppäkari, Maria. (2002): *The end is the beginning*. Åbo akademi university press. Åbo.

Merton, Thomas: *Blessed are the meek: The roots of christian nonviolence*. Fellowship 33 [May 1967], 18-22.

Nationalencyclopedia

Strauber, John och Rampton, Sheldon (1995): *How PR sold the war in the persian gulf*. Common courage press.

Internet:

Biskoparnas uttalande: <http://www.evl.fi/piispainkokous/hyvinv/samhall.htm>

Ganor, Boaz: *Terror as a strategy of psychological warfare*: <http://www.ict.org.il>

Övriga adekvata Internet länkar:

svenska:

<http://www.ui.se/terror.htm> - av Utrikespolitiska institutet i Sverige ger analyser av aktuell terrorism

<http://www.totalforsvaret.se/telegraf/karta/karta.htm>

information och karta över rådande konflikter i dagsläget. Ger bra bakgrundsinformation.

engelska:

<http://www.angelfire.com/or3/tss2/islterror2.html> - om muslimsk terrorism

http://dir.yahoo.com/Society_and_Culture/Crime/Types_of_Crime/Terrorism/Terrorist_Organization_Profiles/ - om terroristorganisationernas profiler

<http://www.usis.usemb.se/terror/rpt1999/appb.html> - amerikansk statlig information om olika terroristorganisationer

